

IZ MOJEGA ŽIVLJENJA IN DELA

Starosta slovenskih slavistov prof. dr. Anton Bajec je 6. januarja letos praznoval petinsedemdesetletnico. Namesto jubilejnega članka objavljamo pogovor, v katerem nam je slavljeneц razkril nekaj značilnih potez svoje jezikoslovne osebnosti. (Delo profesorja Bajca bo v celoti zajela bibliografija njegovih spisov, ki bo izšla v slavnostnem zvezku Slavistične revije XX (1972) 1.)

Gotovo izražamo občutje vseh sodelavcev in bralcev naše revije, ko jubilanту želimo še veliko zdravih in ustvarjalnih let.

Uredniki

Znano je, da sta se Nahtigal in Ramovš že v gimnazijskih letih resno ukvarjala z jezikoslovjem; ali ste se tudi vi že v gimnaziji spoprijemali z jezikoslovnimi vprašanji?

V gimnaziji sta mi bila konjiček latinščina in grščina, pač pod vplivom prof. Ivana Dolenca. Za slovenščino me žal učitelji niso znali navdušiti, če izvzamem kratko dobo, ko jo je poučeval dr. Debevec (Vzori in boji). Vsekakor je bilo moje zanimanje vse premnogostransko in zato še neusmerjeno v kako posebno stroko. Pomembno je bilo tudi, da je svetovna vojna moj študij pred časom pretrgala za več kot tri leta.

Ali ste ohranili kakšne posebno izrazite spomine na vaše akademske učitelje v Zagrebu, Pragi in v Ljubljani?

Po koncu vojne sem se odpravil v Zagreb študirat romanistiko, vendar sem moral vpisati slavistiko, ker predavatelja še ni bilo. Oklenil sem se Ivšiča, saj so me njegova predavanja iz poljske historične gramatike na mah pritegnila, posebno ker je pokazal toliko razumevanja za slovenske slušatelje. Vendar v Zagrebu nisem mogel ostati, ker me je študij romanistike gnal v Prago. Tam sta me Hujer in posebno še Weingart prevesila na slavistično plat. Žal praška leta ni-

sem mogel izkoristiti, kolikor bi si bil želel, in to iz dveh vzrokov. Prvi je bil preprijazni hišni gospodar, ki me je nemalokrat zvečer pri vratih pričakal z merrico piva in šopom kart za 'jihoslavský marjáš'. Drugi vzrok je bil boj za ljubi kruhek, ker sem postal mentor razvajenemu edinčku. Njegova mamica naju je kar naprej pošiljala na letenska igrišča ali kam drugam, češ naj si malo oddahneva, pa se naju je samo hotela odkrižati. In tako je sinček padel v razredu, jaz pa iz čolna v Vltavo — na srečo po opravljenih kolokvijih, ter zaradi vnetja ušesa komaj prestal tri težke operacije. In tako sem se s križem povezano bučo vrnil v svoj ljubo doma. Vpisal sem se torej na pravkar ustanovljeno filozofsko fakulteto v Ljubljani. Ker sem bil dva semestra pred sošolci, so me imeli za 'starega mačka'. Vsi so mi z navdušenjem govorili o Ramovšu, tako da sem nestrpno čakal njegovega prvega predavanja. Kar verjeti nisem mogel, da je ta krhki mladenič res profesor, a že ob prvem nastopu sem začutil moč njegove osebnosti. Nam prvim slušateljem, posebno še povratnikom iz vojske, se je kmalu tako približal, da nam je bil kakor starejši brat.

Mogočen vtis je napravil name prof. Nahtigal; sprva se mi je videl kakor jezni Mojzes z obema tablama, a proti koncu študija smo govorili samo še 'naš ata'. Ni treba posebej poudariti, da sta me oba dokončno pridobila za slavistiko, Ramovš pa mi je odprl še dotlej neznano deželo — slovenistiko.

V študijskih letih ste bili romanist in slavist, pozneje ste se celo habilitirali za romanistiko; ali ste prestopili na čisto slovenistično jezikoslovno pot sami ali sta vas tako usmerila Ramovš in Breznik? Kdo vam je najmočneje pomagal oblikovati vašo jezikoslovno zavest in raziskovalno smer? Vaša jezikoslovna osebnost namreč posrečeno združuje Ramovševo univerzalnost in senzibilnost pri obravnavi jezikovnih pojavov ter Breznikovo ljubezen in poznavanje vprašanj slovenskega knjižnega jezika.

In vendar se je zaokrenilo čisto drugače. Po šestem semestru (in dveh vštetih vojnih) me je Ramovš skorajda prisilil, da sem napravil doktorat, potem pa mi je rekel: »Ná, tu imaš francosko štipendijo, glej, da se vrneš s habilitacijo! Nič ne obljubim, a mogoče te bo univerza še kdaj potrebovala.« Tako sem za nekaj časa zanemarljavo slavistiko, vendar sem še naprej čutil v sebi vpliv mladogramatika Ramovša in se mu do današnjega dne nisem dosti izneveril.

Z Breznikom sva bila sprva samo dobra šentviška znanca. Kadarkoli sva se srečala, ni pozabil izraziti svojega občudovanja za Ramovša (in Oštirja), zlasti za njegovo sistematičnost. Na svojo sramoto pa moram priznati, da sem kot suplent bolje poznal Breznika kakor pa njegovo slovnico, in tako je bilo z večino mojih tovarišev. Takrat nam je bila zgodovina jezika alfa in omega, knjižni jezik pa nekak stranski proizvod. Pri meni se je to gledanje spremenilo šele z vstopom v 'čitankarski' kolektiv, ko smo se vse bolj zblížali z Breznikom in nas je šolsko delo sililo v študij knjižnega jezika, Škrabčevih del in Breznikove slovnice.

Ali lahko bralcem Jezika in slovstva na kratko razložite, v čem se vaš pogled na slovenski knjižni jezik in na njegovo slovnico razlikuje od Breznikovega?

Hočete reči: od Škrabčevega in Breznikovega pogleda? Škrabec mi je v svojem gigantskem boju imponiral, vendar sem se vsakokrat, ko sem prebiral Cvetje, živo zavedal, da njegova železna doslednost ne more povsem prodreti. To je že

precej prej opazil Breznik. Od tod njegovo pogosto omahovanje in koncesije dejanski rabi. Z Breznikom in drugimi sem vso dobo med obema vojnama videl osnovo knjižnega jezika v ljudskem, to se pravi v kmečkem jeziku, seveda prečiščenem, privzdignjenem, transponiranem. Vendar pa me je lektoriranje pri ljubljanski Drami kmalu izučilo, da je knjižni jezik vrednota zase s svojimi pravili in zahtevami. Če sem npr. po prejšnjem pravorečju hotel izgovor *pogledati v óci*, so me vsi nejeverno pogledovali. Spoznal sem, da ni več edina osnova gorenjsko in dolensko narečje, marveč bolj ali manj tudi ostala Slovenija. Uvidel sem, da se je jezikovno težišče premaknilo s kmetov v mesto, da zahtevam moderne knjižnega jezika sam jezik naših klasikov ni več kos.

Vaše kapitalno delo Slovensko besedotvorje slavistični strokovnjaki ugodno ocenjujejo; ali lahko označite rezultate vašega dolgoletnega dela na tem področju?

Danes sem manj zadovoljen s prvim delom, s tvorbo samostalnikov, saj bi se ta dala dosti izčrpnje in preglednje obdelati. Takrat pač še nisem imel dovolj izkušnje in dovolj gradiva. Razprava ima pravzaprav pet delov, pa so skoraj vsi prezrli tvorbo prislovov, ki je zaradi skromnega obsega izšla kar v Slavistični reviji. Še zmeraj pa imam občutek, da zelo manjkata poglavji o glagolih in veznikih, da bi bila celota zaokrožena.

Vi ste bili prvi profesor za slovenski knjižni jezik na naši univerzi; kje so po vašem vzroki, da se ta predmet na filozofski fakulteti tako dolgo ni mogel osamosvojiti?

Ramovš je svoje prvotne mladogramatiške poglede na knjižni jezik dokaj zgodaj spremenil, o tem priča njegovo krepko sodelovanje pri SP 1935. Prizadeval si je za ustanovitev stolice za slovenski knjižni jezik, pridobil za sodelovanje Breznika, vendar ni uspel, delno zaradi Breznikove vezanosti na škofijsko gimnazijo. Zagrabil pa je za prvo ugodno priložnost l. 1946, ko je na to mesto postavil mene. Razumljivo je, da se ta predmet, sprva samo lektorat, še lep čas ni mogel osamosvojiti, morda vsaj malo tudi po mojem prešibkem zavzemanju. Nekateri so namreč gledali v njem samo preganjanje germanizmov in drugih izmov, torej neznanstveno in za slovenske razmere značilno amaterstvo med seboj sprtih pravopisnih prerokov.

Ali ste bili leta 1935 vi in drugi člani »Ramovševega omizja« zadovoljni z Breznik-Ramovševim Pravopisom? Kdo je bil pravzaprav najvplivnejši član pripravljalnega odbora za SP 1950 in SP 1962? Kritikom ste v glavnem odgovarjali le vi.

Zadovoljen sem bil predvsem z dejstvom, da je v SP 1935 prvič našlo svoje mesto slovensko pravorečje. Najzaslužnejši član za SP 1950 je bil brez dvoma Šolar, saj je sam opravil več kot polovico dela zanj, seveda v skladu z Ramovševimi in Zupančičevimi jezikovnimi nazori. Pri SP 1962 je bil skrajna gonilna sila Kolarič, po njegovem odhodu v Novi Sad pa sem to breme vzel nase.

Veliko ste razmišljali o razmerju med slovenskim knjižnim (zbornim) govorom in pogovornim jezikom; ali je za vas slovenska kojne in slovenski pogovorni jezik ista stvar?

Slovenske kojne še nimamo, pač pa se ji po malem bližamo, pogovorni jeziki pa so še zmeraj pokrajinsko obarvani.

Človek ima vtis, da Slovenci samo tarnamo, kako nespoštljivo ravnamo s svojim knjižnim jezikom, da ne znamo ne govoriti ne pisati več slovensko, da se jezikovno potujčujemo ipd. Ali je to res? Če je, kaj mislite, kje in kako je treba začeti zdraviti?

Seveda tožimo in tarnamo, nočemo pa se zavedati žalostne resnice, da vsakdo to počne s stališča svoje osebne usmerjenosti. Pogledi na knjižni jezik se še tako razhajajo, da pišočji res ne morejo vedeti, kako in kaj bi, da se ne bi zamerili. Različne nazore je nujno treba uskladiti, in to z večjim in manjšim popuščanjem od ene in druge strani. Neogibno potrebna nam je stalna komisija za jezikovna vprašanja, ne samo pravopisna, ki bi usklajala jezik za neko določeno dobo. Dajte pišočim in šolnikom neko trdno oporo, pa vam jamčim, da bo to ugodno odmevalo celo po naših srednjih šolah.

Bili ste med uredniki Slovenskega jezika, prvi jezikoslovni urednik Slavistične revije in Jezika in slovstva; katere so bile in so še pomanjkljivosti našega revialnega strokovnega tiska.

Poglavitna pomanjkljivost našega strokovnega tiska je, da ima premalo naročnikov in zato premalo vpliva na našo javnost, druga pa je pomanjkanje sistema pri obravnavanju jezikovnih vprašanj.

Bralci Jezika in slovstva vedo, da kot član glavne redakcije Slovarja slovenskega knjižnega jezika že dobro desetletje žrtvujete ves svoj čas za reševanje slovenskih leksikografskih in leksikoloških vprašanj; gotovo bi bili vi in vsi Slovenci veseli, ko bi kmalu izšla še 2., 3., 4. in 5. knjiga slovarja; kakšna so vaša predvidevanja?

Slovar slovenskega knjižnega jezika se mi zdi nad vse pomembno delo, zato mi je resnično pri srcu. Seveda ima kot vsako tako delo svoje pomanjkljivosti, vendar je žalostno, da po stari hvalevredni slovenski navadi v njem iščemo in brskamo samo za napakami, nimamo pa besede za njegove dobre strani, tako da moramo zanje izvedeti šele od neslovencev. Pri nas so redki, ki bi vedeli za trud, ki smo ga v delo vložili, češ saj to je preprosto prepisovanje tujih slovarjev. Zatorej ni čuda, da je zavzetost sodelujočih nekoliko popustila. Res je: naj gre za jezik dva- ali dvajsetmilijonskega naroda, število sodelavcev mora biti približno isto. Majhen narod pa si jih ne more toliko privoščiti in mora razliko nadomestiti z vnemo. Če temu dodam, da je vmes posegla še višja sila in da delamo samo s polovico redaktorskih moči, potem je gotovo, da druga knjiga ne bo izšla ob predvidenem času.

Vprašanja sestavil F. Jakopin

P. S. — Slavistom, prijateljem in nekdanjim slušateljem, naj po tej poti — ker mi naslovi niso znani — izrazim iskreno zahvalo za prijazna voščila in jim želim obilo uspehov pri nadaljnjem delu za našo ljubo slovenščino.

A. Bajec